

אוכל תחת המטה

וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא: (במדבר יד, טו)

(פסחים קיב, א) תנא אוכלין ומשקין תחת המטה אפילו מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן.

רוח טומאה

בספר תורת חיים (ב"ב נח, א) כתב הטעם לפי שהשינה אחד משישים במיתה היא, דבשעת שינה נשמתו של אדם הטהורה יוצאת, ולהכי רוח מסאבא שריא עליה דאיניש, וזה טעם נטילת ידים שחרית, וכשהוא מאהיל בשעת שינה על האוכלין הרי הן כאלו היו באהל המת ושריא עליהן ההוא רוח מסאבא. וק"ק שלדבריו א"כ אם היה האוכל בכלי חרס וצמיד פתיל עליו יהיה מותר, שהרי כתיב "אשר אין צמיד פתיל עליו", ואולי אה"נ.

תבשיל או כל אוכל

בגמ' (הנ"ל) כתוב "אוכלין ומשקין", ואילו בירושלמי (ע"ז יב, א) כתוב שאסור למיתן "תבשילא" תותי ערסא, משמע שרק בתבשיל יש קפידא. עוד הבדל יש, שבירושלמי משמע שאינו אלא לכתחילה, ואילו לפי הבבלי משמע שגם בדיעבד יש בעיא, משום דשורה עליו רוח רעה.

אוכלין

והנה כתוב בשו"ע (יו"ד קטז, ה) ולא יתן תבשיל ולא משקים תחת המטה, מפני שרוח רעה שורה עליהם. ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סימן כ) העיר דמלשון השו"ע משמע דדווקא תבשיל אסור אבל אוכל חי מותר כדברי הירושלמי, אבל תמה עליו מ"ט יפסוק כירושלמי ולא כגמ' דידן, ולכן כתב דמסתבר שלא דוקא וגם אוכלין אסור להשו"ע, ונשאר בצ"ע.

ועי' בפתחי תשובה (ס"ק ה) שהביא בשם ספר בינת אדם (כלל ס' ס"ג) בשם הגר"א דה"ה אוכלין חיינ כמו צנון, ואם עשה כן יזרקם במקום שלא ימצא אותם אדם. וכתב על זה הבינת אדם דהאידנא כיון דדשים בה רבים "שומר פתאים ה'". וכתב הפ"ת שמש"כ דה"ה אוכלין חיינ באמת הכי משמע בגמרא ב"ב (נח, א), דאיתא התם מטה של ת"ח כיצד כל שאין תחתיה אלא סנדלים כו', ופירש הרשב"ם - מיטת עם הארץ כל דבר מניחין תחת מטתן אוכלין וכלים. ובקשר למש"כ שאם עשה כן יזרקם, ציין למש"כ בס"ק שלפני זה בשם שבו"י.

בדיעבד

והוא מה שהביא לעיל בשם השבות יעקב (ח"ב סימן קה), דנשאל על מי שנתן אוכלין ומשקין תחת המטה האם אסורין בדיעבד. והשיב דדבר פשוט שאין כאן חשש איסור בדיעבד, ומביא ראיה מהא דמצינו כמה פעמים בש"ס שהזהירו לחבר שלא יאכל אצל עם הארץ מפני דברים שאינם מתוקנים, ובפרק חזקת הבתים (נח, א) מטה של ת"ח כיצד כל שאין תחתיה אלא סנדלין בימות החמה ומנעלים בימות הגשמים, ושל עם הארץ דומה לאוצר בלום, ופר"ש שמטת עם הארץ כל דבר מניחין תחת מטתן אוכלים וכלים, וא"כ אמאי לא חששו חכמים איך יאכל עמו הלא חמירא סכנתא מאיסורא, אלא ודאי פשוט דכל הני הוא רק אזהרה לכתחילה אבל בדיעבד אין קפידא כלל. גם לא הוזכר בשום פוסק שום איסור בדיעבד בענינים אלו.

אמנם כתב החיד"א (ברכ"י שם) לדחות הראיה דהתם הרוח רעה שורה על הקנה, ולכן לכתחילה לא ישחוט בו ובדיעבד שרי, אבל הכא הרוח רעה שורה על האוכל, ולכן י"ל דאף בדיעבד אסור. וראיה לזה ממ"ש פרק כל היד (נדה יז, א) האוכל שום קלוף וכו' שעבר עליהן הלילה מתחייב בנפשו משום דרוח רעה שורה עליהן, הרי דמשום רוח רעה אסורים דיעבד. והכי מוכח ממש"ש פרק ערבי פסחים (קיב, א) אוכלין ומשקין תחת המטה אפילו מחופין בברזל רוח רעה שורה עליהן, ת"ר לא ישתה אדם מים לא בלילי רביעיות וכו' ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה, מאי סכנה רוח רעה, הרי דאיכא סכנת רוח רעה. וגבי אוכלין וכו' לא קאמר לא יתן

אוכלין, אלא קתני אוכלין ומשקין וכו', לומר דאפילו בדיעבד סכנה. והראיה אחרת שהביא הרב שבות יעקב אינה ראייה כלל, כמבואר למעין.

סתירה בדברי הח"א

ובעיקר דברי הבינת אדם כבר הק' עליו שהוא סותר דבריו בחיי אדם (ח"א כלל ב סעיף ב), וז"ל אסור ליגע קודם נטילה לפה ולחוטם ולעינים ולאזנים ולפי הטבעת, ולא בגיגית של שکر, כי אם על ידי הפסק בגד, משום שרוח הטומאה שורה עליהן. ממשיך הח"א דלפי"ז היה משמע דאם נגע באוכלין אסורים, וכן הורה מורה אחד, אך נראה לי מדלא אמר הש"ס (שבת קט, א) סתם "יד לאכלין תקצץ", משמע דדוקא בגיגית שکر, אבל שאר אוכלין על כל פנים בדיעבד אין לחוש, וכן משמע בסוף יומא (עז, ב) גבי שמאי הזקן. אח"כ מביא מנכדו האברך המופלג מוהר"ר אלי' שהביא ראייה שכל דבר שאמרו רוח רעה שורה עליו מותר בדיעבד, דבב"י (יו"ד סימן ו) כתב, הא דאין שוחטין בקנה, יש אומרים הטעם משום דקיסמין נפרשים ממנו, ולפי"ז אפילו בדיעבד אסור. ויש אומרים הטעם משום רוח רעה, ולפי זה בדיעבד מותר, עד כאן לשון הב"י, משמע שס"ל שרוח רעה אינו אסור בדיעבד.

עוד בשיטת הגר"א

הבאנו לעיל שהח"א הביא בשם הגר"א לאסור בדיעבד, אמנם הדרכ"ת הביא מספר שערי רחמים (אות קנו) בשם הגר"ח מוולאזין שהגר"א החמיר רק לעצמו אבל לאחרים הקיל. וכ"ה בספר כתר ראש (לתלמיד הגר"ח אות פ) שהגר"א החמיר רק לעצמו.

אמנם עי"ש בהגהת אוהלי חיים (על הכתר ראש) בשם תוספת מעשה רב בשם בעל הגאון יעקב בהיותו מסיבה אצל הגר"א בפורים הביאו לפני הגאון משלוח מנות "ציטריין" ותפוחים וכו' ונרדם הצדיק רבי זלמן תלמידו על השלחן ונגע בידו הכלים שבט התפוחים, וצוה וגאון החסיד לחתוך אותם דק דק ולהשליכם לביה"כ כדי שלא ימצאם אחר ויאכלם, ואפילו לנכרי לא הניח למכור כדי שלא יחזור וימכרם לישראל. הרי לן שהחמיר גם לאחרים.

ובספר תשובות והנהגות (כרך א סימן ח) הביא "דברים נפלאים" מספר נחלת אבות (נכד אחי הגר"א) וכותב שם: ליוזר מאד לא להניח דבר מאכל תחת מטה אפילו דרך עראי, ולא תחת המטה ממש אלא אפילו היה תחת הספסל או בתיבה ונזדמן שישן עליה לא לאכול המאכל ההוא, כי חמירא סכנתא מאיסורא, ואף אם תראו הדבר בחוש שאין מזיק לשום אדם האוכלין, אבל דעו בני שלא על הגוף לבד אמרו, כי החשש הנפש היא ביותר מחשש הגוף, ולנפש הוא מזיק ביותר ומסתכן, כי דבריהם כגחלי אש בוערים מגוף עד הנפש, כי כל מעשינו ותנועתנו הן לטוב או רע היו פוגמים או מתקיימים בעולמות העליונים, וכן נטילת ידים במים אחרונים אף שאין מלח סדומית מצוי בזמננו צריך ליוזר בזה מאד ובמאד.

דבר המזיק או רוח רעה

ועי' ברמב"ם (רוצח ושמירת הנפש יב, ה) שכתב וז"ל ולא יתן התבשיל תחת המטה, אע"פ שהוא עוסק בסעודה, שמא יפול בו דבר המזיק והוא אינו רואהו. והשיג עליו הראב"ד גם זה בירושלמי ומפרשים משום רוח רעה.

בזמן הזה

ועי' בדרישה (יו"ד סימן קטז, ז) שלדעת הרמב"ם הטעם משום גילוי ומשום הכי מקילין בזמן הזה, אבל ב"י כתב דיש ליוזר בדבר וכפירוש הר"ן, (משום רוח רעה), ותחת המטה דתניא אפילו מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן.

ורצה הפרישה לומר דלא פליגי הרמב"ם והר"ן, דהר"ן מיירי במטה שישנים עליו שהתבשיל שנותנין תחתיו אפילו הוא מכוסה רוח רעה שורה עליו, והרמב"ם מיירי במטה שיושבין עליו בשעת אכילה, דהתם אין שורה רוח רעה אלא האיסור שמא יפול בו דבר המזיק. והטור והר"ן דאין מדרכן לכתוב אלא דברים הנהוגים

בזמנינו, ובזמנינו אין יושבין ואוכלין על המיטות, משום הכי סתמו וכתבו לאיסור, דהיינו בסתם מטה שיושנין עליו.

מכוסה

כתב הפר"ח (ס"ק ו) שלפי הרמב"ם אם הם מכוסים מותר, והוא חולק דסתמא תני, והעיקר מפני רוח רעה, ואף

אם הם מכוסים, כמ"ש פרק ערבי פסחים (קיב, א) משקין תחת המטה אפילו מחופין וכו'. וכ"כ מרן בב"י דצריך לחוש לדברי הר"ן (ע"ז י, ב) דתני פרק ערבי פסחים משקין תחת המטה וכו'.

ולפי"ז כתב החיד"א (ברכ"י יו"ד שם) לישב דעת הרמב"ם, שמפרש בדעת הירושלמי דטעמא שמא יפול בו דבר המזיק, ומדייק כן מהירושלמי שכתב צריכין אנו למיחוש למה דברייטא חששין וכו', משמע דהבריות חוששין מעצמם, ואי תבשילא תותי ערסא מפני רוח רעה, מאי קאמר דברייטא חששין, הלא אין זו חששת הבריות, רק קושטא דמילתא הכי הוי, דרוח רעה שורה עליו. אך דעדיין קשה אמאי השמיט הא דאמרינן בתלמודין פרק ערבי פסחים דאוכלין ומשקין תחת המטה אפילו מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהם. אלא שהרמב"ם לא זכר מכל הדברים שאמרו בש"ס מפני רוח רעה, כמ"ש התבואות שור (סימן ו).

האם יש תיקון

והנה לענין מיש שלא נטל ידיו שחרית כתוב בשו"ע (או"ח ד, ה) לא יגע בגיגית שכר, שמשמוש היד מפסיד השכר. וכתב המשנ"ב (ס"ק יד) אם נגע במאכל קודם שנטל ידיו אין לאסור המאכל עי"ז, אבל לכתחילה מאוד יש ליזהר שלא ליגע אז בשום מאכל, ואם נגע באוכל ידיחנו ג"פ. וכן אין לשנות עשן טבא"ק קודם נט"י.

וראיתי בספר הגיוני הפרשה בשם ספר שלחן חי בשם ספר עץ חיים שאם נתן אוכל תחת המטה ירחצנו ג' פעמים כמו במי שנגע באוכל קודם נט"י. והעיר השלחן חי שבלחם שא"א לרחצו די בגרירה.

ובספר שמירת הגוף והנפש (סי' יד, הע' ו) מביא מעשה שהיה בחתונה שעשה קדוש ישראל מרוזין ונתנו התיבה שיש בו מיני מתיקה תחת המטה, והורה מהר"ש אבד"ק קאמינא לטבול את התיבה במקוה ג"פ כמות שהיא ולאכול את הלעקיק. ועי"ש שהחיד"א בספרו חומת אנך כתב דמהני וכ"כ המלבים בספרו ארצות החיים. אולם בספ יערות דבש חולק וכתב דלא מהני.

נט"י במים שהיו תחת המטה

בספר דף על דף (פסחים שם) הביא בשם הגאון האדר"ת להסתפק האם יועיל לנט"י שחרית ליטול במים שהיו תחת המיטה, ד"ל דאין להם הסגולה להעביר הרוח רעה שעל הידים כיון שבעצמם שורה עליהם רוח רעה. או י"ל דאין כל הרוחות רעות שוות, דהא חזינן בנדה (יז, א) אפילו ציירי וחתימי שורה עליהן רוח רעה, ואילו בחולין (קה, ב) אמר דבציירי וחתימי לית ליה רשותא.

אין לו מצה לליל הסדר אלא שהיתה תחת המטה

בספק חשוקי חמד דן במי שאין לו מצה לליל הסדר, כי אם מצה שהיתה תחת המטה, האם ישתמש במצות אלו בפסח למרות הרוח רעה. והביא מש"כ הרמ"א (או"ח תנה, א) וז"ל: אין לשין אלא במים שלנו... ואין לשפוך מים שלנו מכת מת או תקופה הנופלת, ומ"מ טוב לכתחילה להשים בהם ברזל, וכתב המשנ"ב (ס"ק יח) וז"ל דשומר מצוה לא ידע דבר רע. והוסיף המשנ"ב שלשאר מצות עדיף ליקח מים שלנו אחרים אם יוכל להשיג בקל, אך למצת מצוה אף אם אפשר לו בקל להשיג מים אחרים לא ישפוך, שנראה כמזלזל במה שכתוב "שומר מצוה לא ידע דבר רע".

א"כ אף בנ"ד ישתמש במצות אע"פ שהיו תחת המטה, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. אמנם כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א דיתכן שהלכה זו דשומר מצוה לא ידע דבר רע לא נאמרה אלא על מים של תקופה וכדומה, אך באוכלין ומשקין שהיו תחת המטה, שהטעם הוא משום רוח רעה אולי לא מהני מה שהוא דבר מצוה, וכיון שיש שיטות האוסרות אף בדיעבד (שערי רחמים בשם הגר"א ובספר ח"א כלל סח ס"ג ובבינת

אדם), א"כ אולי יש להחמיר שלא להשתמש במצות אלו. ויש להוסיף דבפרט לפי מש"כ החיד"א הנ"ל "דדמיו בראשו".

אולם הביא בשם הדברי יציב, שאף בדברים שיש בהם חשש של רוח רעה אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע. ובפרט שכתוב בפתחי תשובה (הנ"ל) בשם השבו"י דאין בזה אזהרה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אין בזה חשש איסור, ולכן מסתבר שישתמש בהם. אבל אם יש לו מצות אחרות, אלא שאינן מהודרות כמו אלו, וכגון שאלו הם של ח"י רגעים מנתינת המים, והאחרים שלא היו תחת המטה פחות מהודרים, צ"ע אם יאכל את המהודרות שהיו תחת המטה.

נר חנוכה

ויעוין בכף החיים (או"ח תרעג, יא) שכתב שאם הניח שמן תחת המטה, לא ידליקו בו נר חנוכה ולא נר שבת, משום דכל מידי דאכילה שורה עליו רוח רעה תחת המטה, וכיון דנמאס לאכילה, נמאס למצוה משום הקריבהו נא לפחתך, אבל אם השמן מר ואינו בר אכילה, אינה שורה עליו רוח רעה ושרי. ולפי זה כתב שבעניננו אם יש לו מצוה אחרת לא יאכל מצוה זו. וצ"ע ראיתו דשם הרי אינו אוכלו אלא משום שאסור לאכלו יש בעיא של הקריבהו נא וכו', משא"כ כאן שיש מצוה באכילתו א"כ קיים הכלל של שומר מצוה לא ידע דבר רע.

אתרוג

בשו"ת עין יצחק (ח"א או"ח סימן כד) נשאל על אתרוגים שהיו מונחים תחת המטה, ומבואר בפסחים (ק"ב, ב) דאוכלין ומשקין תחת המטה רוח רעה שורה עליהן, א"כ האתרוג המונח תחת המטה כיון דאינו ראוי לאכילה מחמת רוח רעה אינו יוצא בו חובת אתרוג, וכמבואר בסוכה (לה, א) דאתרוג שאין בו היתר אכילה פסול לצאת בו, וכן הוא באו"ח (סי' תרמט, ה) דאתרוג שאסור באכילה פסול, א"כ ה"ה במה דנאסר באכילה משום רוח רעה דמ"ש.

והשיב דהנה בסוכה (מח, ב) במשנה שהיין והמים מגולין פסולין לגבי מזבח. ופי' רש"י הטעם דחיישינן שמא שתה מהן נחש והארס מעורב בהן נמצא שאינו מנסך מים כשיעור שהרי המים משלים לשיעורן עכ"ל. והתוס' שם ד"ה שהיין והמים כו' כתבו הטעם משום הקריבהו לפחתך. ולכאורה קשה דאמאי לא אמרו הטעם דלכן פסולין למזבח משום דבעינן מהמשקה לישראל מן המותר לישראל כמבואר בפסחים (ד' מ"ח) ובמנחות (ד' מ"ח) ובמנחות (ד' ו') וע"כ כל דבר דאסור באכילה ובשת' מיפסל לגבי מזבח. ומדלא אמרו רש"י והתוס' כאן הטעם דלכן יין ומים מגולים פסולין למזבח דזהו לפי דאינן ראויין לשת' משום סכנתא דגילוי מוכח דס"ל דכיון דאין בהו איסור מצד עצמו רק מפאת סכנתא ע"כ מקרו עדיין בשם מהמותר לישראל. א"כ ה"ה בנ"ד כיון דעיקר איסור תחת המטה הוא משום רוח רעה ע"כ מקריא בשם היתר אכילה ולא מיפסל ויכולין לצאת בו חובת אתרוג. ואפשר לדחות זה הראי' ע"פ מש"כ התוס' בפסחים (ד' מ"ו ע"א) ד"ה עד שתאפה כו' דמה דחזי למיכל ע"י ביטול ברוב דמקרי אוכל נפש וע"כ חלת ח"ל דאמרו רבה מבטל לי' ברוב מותר לאפות ביום טוב וביארתי זה בארוכה בספרי באר יצחק ח' או"ח סי' י"ח. ושאיני איסורי אכילה דאסרו לאפות ביום טוב משום דהא אין מבטלין איסור לכתחילה זולת חלת חו"ל. ובאיסור יבש העלה הנו"ב במה"ל ח' יו"ד סי' מ"ה דאסור מן התורה לבטלו ע"ש בספרי מזה.

אוכל תחת עגלה של תינוק

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן קיז) נשאל האם מותר לשים אוכלין תחת עגלה של תינוק כנהוג. שכמה פעמים התינוק בתוך העגלה יושן, ואולי נכנס בכלל האיסור של אוכלין ומשקין תחת המטה, שלכו"ע אסור לכתחילה, או שמא בהתינוק קטן ליכא חשש איסור טומאה בעת השינה, כפי מה שנחלקו הפוסקים בענין נטילת ידיים בקטנים בשחרית.

נגיעת קטן וגוי באוכל לפני נט"י

והשיב המנח"י דמה שמדמה ענין של אוכלין תחת המטה, לנגיעה באוכלין בלא נט"י שחרית, כוון לדעת איזה גדולי המחברים, ה"ה ספר דגל אפרים (סי' כ"ח) בהגהות עוללות משה, ובתשו' תשורת ש"י (מהדו"ת סי' קט"ו), שסבירא להו שמה"ט לא שייך איסור של תחת המטה בנכרי, כמו שאין איסור בנגיעתו באוכלין בלא

נטילת ידים, הביאם בס' דרכ"ת (יו"ד סי' קט"ז ס"ק ל"ט). ואף דבפמ"ג (או"ח סי' ד' משב"ז ס"ק ד'), סתם וכתב דבכל קטנים ראוי לרחוץ הידים בבוקר, כי חמירא סכנתא מאיסורא, והביאו בס' דרך החיים (דיני נטילת ידים שחרית), אבל בשו"ע הרב (מהד"ב סי' ד') כתב דרוח טומאה זו אינו מתאווה לשבות אלא בכלי של קודש, במקום קדושה שנסתלקה משם, שהם גופות ישראל כשהם ישנים, ונשמתם הקדושה מסתלקת מגופם, ואזי רוח הטומאה שורר על גופם וכו', ומטעם זה נהגו להקל בנגיעת הקטנים שלא הגיעו לחינוך, לפי שגמר העיקר כניסת נפש הקדושה באדם, הוא בי"ג שנים ויום א' לזכר וי"ב לנקבה. וכן הובאו חלוקי דיעות אלו, בסידור היעב"ץ (הנהגת הבוקר סדר קימה ונטילת ידים אות י"ד), שכתב בזה"ל ונהגו להקל בנגיעת קטן שלא הגיע לחינוך, ויש להחמיר אפילו מיום המילה ואילך, ויש אומרים דאסור מדינא. וא"כ המקילין בנט"י של קטן יש ג"כ סמך לקטן המוטל בעריסה, שלא יהיה שייך בו איסור של תחת המטה, ואף דתלוי באשלי רברבי כנ"ל, וגם יש חולקין וס"ל דלא תלוי איסור של תחת המטה בנגיעת מאכל בלא נטילת ידים, וכמו שס"ל לבעל דגל אפרים, ובעל דרכי תשובה שם, מ"מ סניף יש.

מה נחשב לתחת המטה

וממשיך המנח"י דעיקר ההיתר הוא על פי מה שהביא הדרכ"ת (שם ס"ק לז) בשם ספר מזמור לדוד, שאין בכלל זה מה שנוהגין להניח תבשיל בין כר לכסת, כדי לשמור חומו, דלא מקרי תחת המטה, אלא בקרקע שתחתיה ממש, ולפי"ז גם בנ"ד אין שום איסור.

גם יש לצרף מה דאיתא בס' מילי דחסידותא, (הובא שם בדרכ"ת סקל"ח), דיש לומר דאין חשש, רק במטה שבה תשמיש המטה, וא"כ מכ"ש בשל תינוק אין חשש. ובצירוף כל הני יש מקום להקל אף לכתחילה.

תחת השלחן

הזכרנו דברי הדרכ"ת שאוכל המונח בין כר לכסת מותר משום שאינו ע"ג הקרקע, והנה יעו"ש שלפי"ז כתב בספר יפה ללב (יו"ד שם אות ז) שיש להחמיר לא לתת אוכלין תחת השלחן אם הרצפה הוא קרקע, אבל אם הוא מרוצף באבנים אין לחוש, דאין רוח רעה שורה אלא בדבר

שעומד על גבי קרקע, וכתס הדרכ"ת שטוב ליהזר כשמוציאים הקדירות מן התנור שלא יניחם ע"ג קרקע ממש. וזה חידוש גדול שהרי המשמעות הוא שאין הרוח רעה שורה אלא תחת מטה, ומהכ"ת לנרחיב היריעה לכלול ג"כ שלחן, אבל לדבריו לכאורה יצא קולא גדולה, שאצלינו כמעט ולא קיים רצפה שאינה מרוצפת, א"כ לדבריו שאין רוח רעה שורה אלא על קרקע אז בכל מקרה מותר להניח אוכל תחת מיטותינו, ודו"ק.

תחת המטה שלא ישנו עליו

בדרכ"ת (שם) העיר שלפי התו"ח אינו אסור אלא בשעה שיושנים על המטה, אבל בלא"ה מותר. והיינו משום דרק בשעת שינה יכולים כחות הטומאה לידבק בו. אבל מביא בשם כמה אחרונים שיש לחוש אפילו בזמן שאין ישנים עליו.

ובספר תשובות והנהגות (הנ"ל) הבי שםביאים בשם רבינו הגר"א שאסר תחת המטה אף באינו ישן אלא ששהה מעט ביום ואינו ישן, וי"א שהחמיר רק לעצמו וי"א שהחמיר גם לאחרים. ולכן אני נוהג להחמיר לעצמי כשהייתי במטה אף שאינו ישן, אבל לדינא יש בזה מבוכה רבה באחרונים, ורובם הקילו והתירו בכל רוח רע שלא לאסור דיעבד, ובפרט כה"ג שאין לחשוש ורק לכתחילה החמירו, ולאחרים בלא ישן אין להחמיר מדינא כלל. ובספר טעמא דקרא אות ר"ח מהגר"ח קנייבסקי שליט"א, הביא שרבינו החזו"א זצוק"ל (אף שהחמיר מאוד לעצמו כדעת הגר"א באוכלין שתחת המטה ובגילוי וכו') הקיל להאכיל אוכלין ומשקין שתחת המטה לאחרים, אך אין כן דעת הגר"א זצ"ל שאפילו לעכו"ם לא הקיל שמא ימסרנו לישראל שיאכל.

מטה של גוי

ולפי התו"ח יש להתיר במטה של גוי, שכמו שאין הגוי מטמא באהל משום שאין ה"חיצונות" רוצים לידבק בו, מה"ט נמי אין בעיא באוכל המונח תחת המטה. ועי' בדרכ"ת שהביא שנחלקו בזה הפוסקים, כמו שהבאנו לעיל.

תחת המושב במטוס

יש להסתפק במי שנוסע במטוס ושם התיק שלו שהיה כלול בתוכו דברי מאכל מתחת המושב שלפניו, וההוא ישן, האם נאסר האוכל שבתוך התיק.

והנה לפי השיטות שרק מטה ששייך בה תשמיש המטה נאסר הדברים מתחת אז כאן בוודאי לא שייך. וכאן יש עוד סברא לומר שאין כאן מטה כלל אלא כסא, אע"פ שגם ישנים בה. ולפי השיטות שרק בקרקע עולם יש רוח רעה ג"כ מותר.

שו"ר בספר תשובות והנהגות (כרך א סימן ח) שנשאל באוירון אם הניח אוכלין תחת הכסא וישן אם מותר לאוכלם וכן מצוי הדבר באוטובוס, וציידד להקל שאין זה מטה רק כסא, ואף שגם בזה החמיר הגר"א כמוש"כ בתשו' בנין עולם (ס' ל"ג), שאף תחת תיבה שישן עליה אדם אסר הגר"א הצוקער שבתוכה וציוה להשליכו לנהר, וכ"כ ב"נחלת אבות" (הובא לקמן), מ"מ נראה דהיינו בישן כדרכו דרך קביעות ולא דרך עראי בשיבה בלי פישוט ידים ורגלים, בזה לא החמירו הפוסקים מדינא, וכל שכן באוטובוס כהאי גוונא שיש תרתי לטיבותא שנותן האוכל תחת המושב ולא במטה או ערסא כשורש הדין דקאי עיקרו לשכיבה, וגם אין כאן אלא תנומת עראי, והמחמיר לעצמו לבד יחמיר.

תחת המטה בספינה

עוד יש להתיר על פי מש"כ בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י סימן לה) שנשאל האם מותר להניח אוכל תחת המטה באוניה, ור"ל דספינה שאני, והוא על פי הדר"ת בשם ספר יפה ללב דאין רוח רעה שורה אלא בדבר שעומד ע"ג קרקע ממש שהוא אדמת עפר אבל אם הוא מרוצף באבנים או בקורות אין לחוש. ואע"ג שבדרך כלל אנן מחמירין אפילו אם הוא מרוצף באבנים, מכל מקום יש לומר שהטעם שמחמירים מפני שהאבנים מיהת מחוברים הם אל הקרקע ממש ומשום כך תפסינן להחמיר ולומר בזה דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי, משא"כ בספינה דאין לקרקעית הספינה כל חיבור לאדמת עפר שהיא קרקעית העולם, שהרי מהלכת היא על פני המים.

מטה כפולה

בשו"ת אז נדברו נשאל במטה קומתיים האם מותר לשים אוכל במטה התחתונה כמו שכבר נהגו בו היתר, או דלמא שנחשב כתחת המטה. והשיב, שידוע הנהגת הגר"א שאסר בדיעבד סוכר שהיה מונח בתיבה שישן עליה אדם וצוה להשליכם למהר, וכתב שזה דלא כדברי האומר שלא נאסר רק במטה המיוחדת לידון. ולכן כתב שלכתחילה יש ליזהר, אבל בדיעבד אין לאסור משום שיש כאן כמה צירופי היתר, די"א שאינו אסור אלא בשעה שאדם יושן שם, ועוד די"א שרק מטה המיוחדת לתשמיש, ויש להוסיף לכאורה כל השיטות הסוברות שבדיעבד אינו נאסר כלל.